

جامعه‌شناسی

مطالعاتی در:

پدیده اوشینیسیم

مهدی محسنیان راد

شماره :

مقدمه

آنچه در این مقاله می‌آید، خلاصه‌ای از گزارش تحقیقی ۵۲ صفحه‌ای «مطالعه پدیده اوشینیسیم در ایران» است که به وسیله آقای مهدی محسنیان راد، مدرس و محقق علوم ارتباطات اجتماعی با همکاری عده‌ای از دانشجویان دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی، دانشجویان دانشکده تبلیغ دانشگاه امام صادق (ع) و چند تن از فارغ التحصیلان دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی انجام شده است.

محقق، در ابتدای گزارش خود یادآوری می‌کند که اصطلاح «اوشینیسیم» ابداع مضبوطات ایران است که طی مدت نمایی سربال «سالهای دور از خانه» از آن به طور مکرر استفاده کرده‌اند. وی همچنین از همت و یاری دانشجویان خود سپاسگزاری کرده است. عملیات پرسشگری طی ماههای اردیبهشت و مرداد ۱۳۶۸ در شهرهای آباده، اراک، اصفهان، بابل، بندرترکمن، تربت حیدریه، تنکابن، تبریز، زنجان، قم، کرج، مشهد، نائین، ورامین ویزد انجام شده است. گزارش به وسیله رسانه خلاصه شده است. «رسانه»

۴۰ کمبود برنامه مشابه در تلویزیون سبب شده که این سربال نه به عنوان یک ایده آل معنق، بلکه یک انتخاب نسبی (براساس آنچه که فعلاً هست و نمایش داده می‌شود) گزیده شود. برای آزمون فرضیه‌ها، یک تحقیق میدانی (روش تستی) و یک تحقیق کتابخانه‌ای (نیش برداری از مقاله‌ها و خبرهای مطبوعات) درباره این سربال ضروری بود.

باتوجه به اینکه سربال «سالهای دور از خانه» از شبکه دوم سیمای جمهوری اسلامی ایران پخش می‌شود و این شبکه، ۶۷ درصد جامعه ایران را زیر پوشش دارد، نمونه به شیوه‌ای انتخاب شد که حدود ۵۴ درصد آنان در تهران و ۴۶ درصد در شهرستانها به سر می‌برند. حدود ۷۴ درصد نمونه مورد بررسی از پیش از انقلاب دارای گیرنده تلویزیون بودند و ۲۴ درصد بقیه در طی ده سال گذشته صاحب گیرنده تلویزیون شده بودند.

میزان توجه و علاقه بینندگان تلویزیون به سربال ژاپنی «سالهای دور از خانه» شاید حاکی از آن است که طی ده سال، پس از پیروزی انقلاب اسلامی، هیچ برنامه تلویزیونی به اندازه سربال ژاپنی «سالهای دور از خانه» مورد توجه بینندگان قرار نگرفته است. نظر سنجی ما از بینندگان تلویزیون، کاملاً این فرضیه را تایید کرد: میانگین میزان علاقه نمونه مورد

آنچه در مورد سربال تلویزیونی «سالهای دور از خانه» در جامعه ما، بویژه در سال ۱۳۶۷ روی داد، داستانی است از «حال» این جامعه و وسایل ارتباط جمعی آن. پرداختن به این حال را نمی‌توان به آینده واگذار کرد، چون فقط در حیات این سربال است که می‌توان نیش کنشهای متقابل عناصر فراگرد ارتباط را گرفت و تصویری هر چند سبب از موضوع به دست آورد. با همین هدف است که فکر اولیه این تحقیق در خلال کنفرانس اندیشه اسلامی در تهران و در یکی از نشستهای کاملاً غیررسمی و دوستانه میان من و دکتر کاظم معتمد نژاد و پروفسور حمید مولانا شکل گرفت. مدتی بعد، طرح این تحقیق تهیه شد. فرضیه اول که در واقع پایه فرضیه‌های بعدی بود، حدس درباره میزان توجه و استقبال زیاد مردم از این سربال بود.

چهار فرضیه بعدی این تحقیق عبارت بود از:
۱. توجه مردم به این سربال احتمالاً ناشی از ژاپنی بودن این سربال نیست.
۲. احتمالاً مند بینشهای فرهنگی میان محتوای این سربال و زندگی جامعه ایران، در این توجه تأثیر داشته است.
۳. بین معنیهای موجود در محتوای سربال، بویژه معنیهای مرتبط با وابستگی (مادر، هسر، مادرشهر (...)) و معنیهای جامعه ما شباهت وجود دارد.

روسی به این سریال در حدود «خیلی زیاد» بود اگر بیشترین میزان علاقه را ۵ فرض کنیم، میانگین به دست آمده ۴/۴ بود میانگین متناهی نیز از سوی نمونه مورد بررسی برای این سریال نیز ر مقایسه با یک سریال فرضی کاملاً خوب ایده آل عدد ۱۶ از ۲۰ بود. مطالب مندرج در مطبوعات ایران و آمارهای موجود در واحد تحقیقات اجتماعی و ورزشی برنامه ها وابسته به سازمان صدا سیما جمهوری اسلامی ایران نیز این نظریه را کاملاً تایید می کنند. به عنوان مثال، روز ۱۳۶۷/۱۲/۶، در حالی که بینندگان تلویزیون به طور متوسط، در مجموع یک ساعت و ۵۹ دقیقه پای تلویزیون بوده اند، حدود ۶۰ دقیقه ربه تماشای این سریال پرداخته اند. در آن روز، ۷۹ درصد دارندگان تلویزیون، این سریال را تماشا کرده اند، در حالی که از ۸ برنامه دیگر تلویزیونی یک برنامه ۲۶ درصد، دیگری ۱۲ درصد و بقیه بین ۴ تا ۱۴ درصد بیننده داشته است. در بررسی دیگری مشخص شد که فقط ۶ درصد از یک نمونه ۶۰۰ نفری ۱۵ سال به بالا گفته اند این سریال را تماشا نمی کنند که ۴ درصد، عدم علاقه به این سریال، یک درصد نداشتن وقت و یک درصد بقیه، خراب بودن گیرنده تلویزیون خود را علت عدم تماشای این سریال ذکر کرده اند. به این ترتیب، بقیه یعنی حدود ۹۴ درصد گفته اند که این سریال را تماشا می کنند (۵۷ درصد، همیشه ۲۲ درصد، اکثر اوقات ۱۲ درصد، گاهی اوقات ۳ درصد رضایت بینندگان تهرانی از این سریال زیاد بوده است) اگر خیلی زیاد را ۵، زیاد را ۴، متوسط را ۳، کم را ۲ و خیلی کم را یک فرض کنیم، میانگین به دست آمده در تهران ۳/۹۹ و در مشهد ۴/۲۳ بوده است).

مروری بر نظر سنجیهای واحد مذکور، طی ۶ ماهه دوم سال ۱۳۶۷ نیز نشان می دهد که سریال «سالهای دور از خانه» در مقایسه با برنامه هایی چون گزارش «سابقات المپیک سئول»، فیلمهای سینمایی، سریالهای ایرانی و... بالاترین درصد بیننده را داشته است.

مطبوعات نیز استقبال فراوان مردم از این سریال را تسکین کرده اند. از جمله: روزنامه جمهوری اسلامی نوشت: «... وقتی صبح یکشنبه از خانه خارج می شوی، از همسایه گرفته تا صفت اتوبوس و بازار و اتاق اداره، همه همه صحبت از فیلم دیشب می کنند. من معلم، بارها شاهد بوده ام که شاگردانم حتی در کلاس درس و ضمن تدریس حقیر، سر در جیب هم فرو برده و مشغول تحلیل

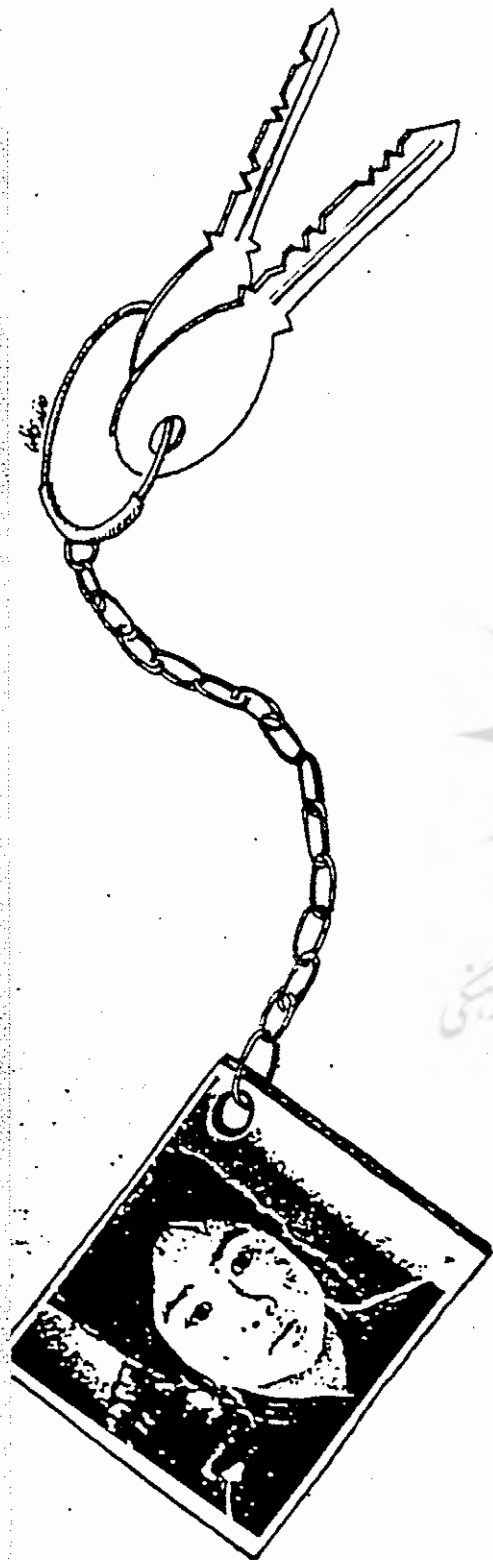
و مشکافی برخورد مادر شوهر اوشین با اوشین معصوم دیده اند... هیچ غیر منتظره نیست که خبرنگار شبکه، ایچ، کسی ژانینگام مصاحبه با روس محترم مجلس لابلای سئوالات سیاسی، برای تهیه هم که شده، گریزی بزند و این سئوال را مطرح کند که آیا شما سریال اوشین را ملاحظه می کنید؟

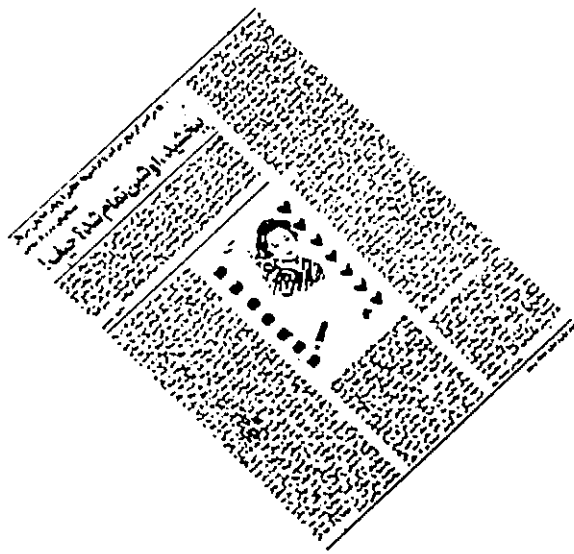
مجله اطلاعات هنتگی: این روزها به هر جا بروید عکسهای اوشین را که در کنار خیابان خرید و فروش می شود، می بینید انواع جاسوشچی، کمر بند، پیراهن و شلوار با مارک اوشین و کانی که با تابلوی اوشین باز شده است. اما نگارنده دیگر فکر نمی کردم اوشین گرایی به مدارس دخترانه هم سرایت کند، شنیدم معلم خوش ذوقی در یکی از دبیرستانهای تهران از دانش آموزان خواسته است ازشاهایی در خصوص زندگی اوشین بنویسند.

مطبوعات ایران، خبرهایی نیز از میزان استقبال مثبتهای دیگر از این سریال را منتشر کردند. گفته شد که سریال سالهای دور از خانه، از برنامه های محبوب تلویزیون ژاپن بوده و به مدت دو سال، از شبکه سراسری ژاپن پخش شده و علاوه بر آن، در تلویزیونهای چین، هنگ کنگ، سنگاپور، تایلند، مالزی، ماکائو، اندونزی، سری لانکا، عربستان، استرالیا، برزیل و آمریکا (لويس آنجلس، نیویورک، هونولولو و سانفرانسیسکو) نیز به نمایش درآمده است. در ژاپن، اوشین تبدیل به یک قهرمان ملی شده و کالاهایی با نام اوشین به بازار آمده است.

جدا از آنچه که تاکنون گفته شد، شاید تعداد اسامی قهرمانان این سریال که در حافظه بلند مدت بینندگان جای گرفته، بتواند به عنوان یک معیار فرعی برای سنجش میزان توجه مردم به این سریال به شمار آید.

نکته جالب توجه آنکه چنین تصور می شود که اسامی قهرمانان این سریال تا قبل از نمایش آن برای مردم، کاملاً ناآشنا و حتی تلفظ آن می توانسته مشکل باشد. در ادبیات مکتوب فارسی تعداد کتابهای ادبی، رمان و... ژاپنی که به فارسی ترجمه شده، در مقابل حجم عظیم کتابهای مشابه ترجمه شده از زبان فرانسه و انگلیسی و روسی بسیار ناچیز است. مردم ما سالهاست با اسمهایی چون جورج، الیزابت، ژان و... آشنا هستند. جدا از آنکه این اسمها را طی ۱۷۰ سال چاپ ترجمه رمانهای خارجی، ۵۰ سال دریافت برنامه های نمایشی رادیویی و ۳۶ سال دریافت برنامه های تلویزیونی خواننده و شنیده اند و در کتب درسی انگلیسی نیز که

های زیر دبیرستانها تدریس آن آغاز می شده،
سها آشنا بودند. (پس از انقلاب اسلامی
انگلیسی دبیرستانها تغییر کرد و محتوای
زمینه زندگی ایرانی گرفت و از اسهای
ستفاده شد). به هر حال، با وجود ناآشنایی
اسمبای ژاپنی از طریق سوال شماره ۵ دیده
۳/۲ درصد پاسخ دهندگان تا حدود ۱۲ اسم
پنی مربوط به این سریال را در حافظه داشته
هر ردیف برای پرسشگر بازگو
جدول ۱- ردیف ۹) مثلاً پاسخهای یک دختر
دانشجوی تهرانی عبارت بوده از ریزو،
ورا، باشیرو، تاکا، فوجی، تاکاشی،
و، هیتوشی، آتسوکو، شوچی، تاکا، اوشین
ک زن ۲۷ ساله کارمند لیسانه متقیم زنجان
ی چون اوشین، ریزو، فوکوتارو، فوجی،
تاکا، تونیکا، آتسوکو، تاکاشی، کایو،
یرو، شوساکورا مطرح کرد. به همین گونه،
ن ۲۸ ساله خانه دار با تحصیلات اول نظری
بشد کاووس بیش از بقیه اسامی ۱۸ تن از
ن این سریال را بر شمرد. (نمونه آماری مورد
هر کدام به طور متوسط اسهای پنج قهرمان
را نام بردند که در تمامی آنها نام اوشین نیز
شت).

بست سریال سالهای دور از خانه

ان گونه که سریال «سالهای دور از خانه» از
ین میزان استقبال و علاقه به یک سریال
ی در ایران بعد از انقلاب مواجه شد، شاید
فت که بیشترین آثار پس فرست را نیز بروز
از خود به جای گذارد. جدا از آنچه که
ینه در مطبوعات وجود داشت وید کالاهایی
سکس و نام «اوشین» قهرمان اصلی این
، به فروش می رفت، شنیده می شد که
شان این سریال به هنگام تماشای آن، از
س المتهایی به طور نسبی غیر عادی بروز

می داده اند. به همین دلیل، در پرشنامه ماخذ این
بررسی خولته شد اگر خاطره ای در این زمینه از خود
یا دیگر اعضای خانواده به یاد می آورند، نقل کنند.
۶۱/۴ درصد پاسخ دهندگان به یاد آوردند که
به هنگام بخش سریال سالهای دور از خانه، شاهد
عکس الملهای تقریباً غیرمادی از قبیل گریستن،
فحاشی، عصبی شدن و تماشاگران این سریال
بوده اند. ۲۱/۱ درصد گفتند که در این مورد، مطلبی
رابرای نقل به یاد ندارند و ۱۵/۲ درصد اظهار داشتند
که عکس العمل خاصی نشان نداده اند.
مروری بر خاطره های نقل شده از سوی آنان
حاکی از این است که ۲۵/۵ درصد پاسخ دهندگان
شاهد گریستن برخی از اعضای خانواده خود به
هنگام نمایش صحنه هایی از این سریال بوده اند،
۸/۱ درصد گفته اند که خودشان گریه
کرده اند، ۱۱/۴ درصد گفته اند که در مواردی شاهد
هیجان تماشاگران و مخاطب قرار دادن بازیگران
و تشویق و اظهار همدردی و... بوده اند. ۷ درصد نیز
شاهد بیان کلمه های زشت به بازیگرانی بوده اند که
رفتارشان آنها را آزرده کرده بوده است.

نمونه ای از خاطره های پاسخ دهندگان به شرح
زیر است:

- وقتی مادر شوهر اوشین، او را اذیت می کرد،
مادرم به گریه می افتاد (به نقل از مرد ۲۶ ساله، شغل
آزاد، مقیم تنکابن و دختر ۲۱ ساله، دانشجوی متقیم
تهران و...)

- وقتی مادر شوهر اوشین با او بدرفتاری
می کرد، من به مادر شوهره به صدای بلند فحش
می دادم. (دختر ۱۲ ساله، محصل، اراک).

- یک شب که موقع نمایش اوشین برق شهرمان
قطع شد، آن قدر عصبانی شدم که حتی ادیسون

رانفرین کردم. (مرد ۲۵ ساله، کارمند،
گنبد کاووس).

- دخترهای فامیل هنگام تماشای قسمتهای
غم انگیز فیلم گریه می کردند، ولی از روی شرم
و برای پنهان کردن احساساتشان می خندیدند. (مرد
۲۶ ساله، کشاورز بندر ترکمن).

- خواهرم را دیدم که پس از دیدن فیلمی از
اوشین خواست که لباسی همانند او بدوزد که
دوخت (زن ۲۵ ساله خانه دار پابل).

- وقتی اوشین از پیش فردی که در کوهها بود
و پس از فرار از اولین خانه ای که برای مستخدمی
رفته بود، برگشت و پدرش او را سخت تنبیه کرد،
بیشتر اعضای خانواده ساگریه می کردند (پسر
۱۷ ساله، محصل، تهران).

- چون موقع تماشای این سریال تمام چراغهای
خانه را خاموش می کردند تا با کمبود برق روبرو
نشویم و بتوانیم اوشین را ببینیم، چیزی دیده
نشی شد و موفق به دیدن عکس الملهای
نمی شدیم. (زن ۲۴ ساله مربی پیانو، تهران).

- موقعی که جاری اوشین نامه های او را به ریزو
تحویل داد همه اعضای خانواده دست زدند. (زن
۴۰ ساله، معلم تهران).

- در کرمانشاه، یکی از اقوام سکه می کند،
او را به بیمارستان می برند، می گویند دکتر نیست.
دکتر داشته اوشین را می دیده، بیمار به علت نبودن
دکتر فوت شد. یک شب بر حسب اتفاق، مجبور
شدم وسط این سریال با اتومبیل داخل شهر شوم شهر
کاملاً خلوت بود. اصولاً قبل از شروع سریال
ترانسیک مشهد بسیار شلوغ می شود، چون مردم
می خواهند خودشان را هر چه زودتر پای تلویزیون
برسانند. (مرد ۳۰ ساله، متاهل، فوق دیپلم، مشهد).

بحث درباره بدآموزیهای سریال سالهای دور از
خانه نیز بخشی از پرس فرستهای وسایل ارتباط

ی مکتوب ایران در طی مدت نمایش این بود که نمونه‌هایی از آن نقل میشود:

مجله «آدینه» ضمن تأکید برگیری ظاهری ن سررال سالهای دوراز خانه، بازی خوب پردازان و ارائه شکل مناسب آن، به بحث پیام این سررال پرداخته و به اثبات این نکته دازد که در این فیلم بدون اینکه علاقه‌ای به سرشت استوارگرانه ارباب و اشراف وجود باشد، از آنها دایه‌هایی مهربانتر از مادر زد، و سرانجام این سؤال را مطرح می‌کند که ر اوشین به تنهایی بر باددهنده زحمات دهساله ب باشد، نباید کمی بیشتر به موضوع اندیشید؟ تشنه‌اند ولی کو چشمه‌ای که آنها را سیراب ؟ این است که متأسفانه سراب جای چشمه است.

روزنامه اطلاعات نیز به همین مقوله پرداخته لی را مطرح کرده که آیا از اوشین چه چیزی را بیاموزیم؟ بیاموزیم که هر چه بیشتر در برابر پایه‌داران و سوداگران و عوامل اصلی انهدام یب خانواده‌ها سرتعظیم فرود آوریم و هر چه سربه آستان کسی بسایم که فقر و گسختگی اده‌مان از اوست؟ از او بیاموزیم لقمه غذایی را زاران سیاس و تعظیم و تشکر از اربابان مهربان گرفت، غافل از آنکه این ته مانده همان غذایی ت که عرق و خون پدرهامان آبیاریش اند؟...

روزنامه جمهوری اسلامی در مقاله‌ای با عنوان «د به سالهای دور از فرهنگ بیگانه، ست...» اسلام مدال افتخار و سرافرازی را به می می‌دهد که همراه با حفظ تعادل و پویابندی صون اولیه انسانی، در رشد روح خویش استن درون از هادهای نفسانی نیز به مرحله ل انسانیت برسد، در حالی که سررال سالهای از خانه کاملاً با این تز در ستیز است و به مان خود اجازه می‌دهد، شخصیت خود را پایمال داشگرها و خود را سر بار غیر ببیند، تا به خواسته

بکه یک انتخاب نسبی-براساس آنچه که فعلاً هست و نمایش داده می‌شود گزیده شود.

برای دستیابی به نمایی از دلایل استقبال مردم، ابتدا فرضیه شماره ۲ مورد آزمون قرار گرفت. علت بیان کردن چنین فرضیه‌ای آگاهی از این امر بود که طی ده سال پس از پیروزی انقلاب اسلامی، نمایش فیلمهای سینمایی و سریالهای ژاپنی از سیمای جمهوری اسلامی افزایش یافته و شاید این امر زمینه ساز چنین گرایشی بوده است. نتایج تحقیق حاضر نشان می‌دهد که چنین فرضیه‌ای نمی‌تواند صحیح باشد.

همان‌طور که در فصل اول گفت شد، ۷۵ درصد پاسخ دهندگان معتقد بودند که مردم در ایران از این سررال در حد «خیلی زیاد» استقبال کرده‌اند (۲۲/۸ درصد خیلی و ۱/۶ درصد تاحدی و ۵/۰ درصد کم).

از پاسخ دهندگان خواسته شد دلیل این مقدار از استقبال را ذکر کنند، پاسخ‌دارای یک هشتگی مشهود با پاسخهای قبلی است:

- متنوع نبودن برنامه‌های تلویزیونی، نبودن سرگرمی برای خانواده‌ها در سطح جامعه، تکراری بودن برنامه‌های تلویزیونی، تطبیق فرهنگ حاکم بر فیلم با فرهنگ جامعه، بخصوص رفتار اوشین و مادر شوهرش (جوان ۲۸ ساله، دیلمه، یکبار رشت).

- برای اینکه نسبت به نظام خانوادگی ایرانی نزدیک است، از بُعد عاطفی خیلی سود جسته و یک شخصیت رویایی را به آنها نشان داده است (زن ۲۴ ساله، معلم، تهران).

- چون سرگرمی زیادی ندارند (زن ۶۷ ساله، معلم بازنشسته، تهران).

- به خاطر نشان دادن تلاش یک انسان برای نیل به آرزوهایش، به دلیل اینکه مردم تفریح و سرگرمی دیگری جز تلویزیون ندارند، الگویی برای قناعت است (زن ۲۳ ساله، دیپلمه، منشی یک پزشک، بندرترکمن).

موضوعات نیز در مقاله‌های خود به بحث درباره دلایل استقبال غیرعادی مردم از سررال سالهای دور از خانه پرداخته و «عوام زدگی»، «خودباختگی» نکته‌های فنی و پردازش خاص و تکنیکی، و شابهت میان محتوای سررال با زندگی مردم را ذکر کرده‌اند در اینجا قسمتهایی از این مقاله‌ها نقل میشود:

خود دست یابد. مورد تسخر دیگران واقع شود و شاهد اذیت و آزار اطرافیان باشد و از شخصیت لگدمال شده خود حتی کوچکترین دفاعی نکند و به اختلاف و فاصله خشن طبقاتی و حاکمیت مطلق بورژوازی تن در داده و به عنوان «جبر محیط» خود را محکوم به فقر و پایدال فئودالیسم قدار ببیند. او حاکمیت خشن بورژوازی را در جامعه می‌بیند و شاهدهاست که چگونه طبقه ضعیف استثمار می‌شود، اما با همه این احوال می‌خواهد تنها خود را نجات دهد...

دلایل استقبال مردم از سررال سالهای دور از خانه

همان‌گونه که در مقدمه گفته شد، چهار فرضیه این تحقیق بر اساس فرضیه اول، یعنی قبول توجه و استقبال حد بالای بینندگان ایرانی این سررال تبیین شده بود که آثار کامل تایید فرضیه اول در فصلهای قبل دیده شد. به این ترتیب، چهار فرضیه بعدی بیشتر متکی بر جستجوی دلایل استقبال و توجه مردم به این سررال بود. این فرضیه‌ها عبارت بودند از:

- ۱- توجه مردم به این سررال احتمالاً ناشی از ژاپنی بودن سررال نیست.
- ۲- احتمالاً شباهتهای فرهنگی میان محتوای این سررال و زندگی جامعه ایران در این توجه تأثیر داشته است.
- ۳- بین معنیهای مطرح شده در سررال بویژه معنیهای مرتبط با بستگان معنیهای جامعه مانده است.
- ۴- کمبود برنامه‌های مشابه در تلویزیون سبب شده که این سررال نه به عنوان یک ایده آل مطلق،

به گونه‌ای تربیت یافته است که از ساده‌اندیشی و نگرش سطحی بیشتر لذت می‌برند تا اینکه بخواهند موردی پیچیده و بنیادی را مورد ارزیابی قرار دهند. در حال حاضر، بر اساس همان خصلت عوام‌زدگی که می‌تواند علل مختلف داشته باشد، ازجمله بی‌تفاوتی مردم و یا گرایش آنها به مسایل عاطفی «سریال سالهای دور از خانه» و یا همان «اوشین» دستاویز فکری، اقتصادی و فرهنگی بعضی‌ها شده است. ما به جای اینکه به مواردی همچون تامین شغلی در زمان جنگ و پس از آن، به کار گرفتن اندیشه برای حل مشکلات خانوادگی و اقتصادی، گذشت و ایثار برای دیگران و زیر پا گذاشتن منافع شخصی، بهادادن و اراج‌گذاری ارزشهای اجتماعی و دوری از نابه‌نجاریها و ضد ارزشها، تلاش بی‌چون و چرا برای دست یافتن به زندگی بهتر و داشتن ایده‌آل و آرمان، اندیشه کنیم، ناخودآگاه از موضوع و قهرمان آن داستان برای خود بت می‌سازیم و به ظاهر نقش او را در سطحهای مختلف جامعه مان ظاهر می‌کنیم. چه بسا به قولی برای تسکین درون خویش سعی می‌کنیم در جای خود آن فیلم و یا به جای قهرمانانش خود را بگذاریم تا شاید وسیله‌ای برای آرامش درون و روح آورده‌مان باشد و خدای ناخواسته هفته‌ای را با خیال آن سپری کنیم و نشسته آن باشیم تا مبادا از آنچه که بر ما می‌گذرد، آزرده شویم. به هر حال، امیدواریم هر چه زودتر استفاده نابه‌جا از قهرمان این داستان، از جامعه ما رخت برینند و شاهد واقع‌نگری و ژرف‌اندیشی بینندگان این سریال باشیم.

مجله زن روز در مقاله‌ای با عنوان «چراغهای اضافی را خاموش کنید، اوشین شروع می‌شود!» به نکات فنی و پرده‌ازشهای خاص این سریال به عنوان یکی از عوامل استقبال مردم اشاره کرده و نوشته است: «... در ایران همه از اوشین سخن می‌گویند، بچه‌های کوچک او را می‌شناسند. نوجوانان با او غمگین شده و بزرگترها برایش دل می‌سوزانند، تصویر دختر ژاپنی روی جلد مجله‌ها رفته است و در برنامه‌های رادیویی از او حرف می‌زنند. همه مشتاقانه زندگی دختر معصوم و بی‌رنجش را دنبال می‌کنند و نگران سرنوشت او هستند... استقبال از این مجموعه تعجب برانگیز نبوده است... روابط طرح شده در این گونه آثار عموماً ساده‌اندازه است. احساس‌گرایی و تحریریک عواطف تماشاگر چنان شدید است که هیچ‌گاه اجازه تحلیل شخصیتها زمینه‌های حاضر در اثر به او داده نمی‌شود. حقایق زندگی در قالبهای اغراق شده تماشاگر را از لمس

مجله اطلاعات هفتگی دلیل استقبال از این سریال را «عوام‌زدگی» جامعه و وسیله‌ای برای درون و روح آزرده می‌داند؛ و از چنین سبلی انتقاد می‌کند. پس از مقدمه‌ای درباره زندگی «می نویسد: «عوام‌زدگی» دردی که درمان آن ساده نیست. وقتی در میان یک منت رسیج کرد، سخت زکود و درجا می‌نویسد. سپس این نکته را مطرح می‌کند: «ادب بشر به ساده‌نگری و ساده‌اندیشی و مواد یک موضوع بیشتر گرایش نشان می‌دهند، تا سبکی آن. زیرا ذهن آنها در طوفان زندگی‌شان

واقعیتها دور می‌کند. در حقیقت ضمن اینکه تماشاگر فرصت رویارویی با حقیقتی عینی را به دست آورده به ورطه‌ای می‌غلتد که همیشه در برخورد با قصه‌های افسانه‌ای به وجود می‌آید. همه چیز در حد دنبال کردن سرنوشت یکی از آدمهای قصه تنزل پیدا می‌کند... جذبه قصه فیلم هم که جایگاه محکم خود را دارد، مجموعه هر هفته در لحظه‌ای تمام می‌شود تا تماشاگر مشتاقانه برای هفته دیگر ثانیه شماری کند... فیلساز به هر چیزی تن می‌دهد تا تماشاگر را حفظ کند. فیلم را جایی قطع می‌کند که تا هفته بعد همه به انتظار باشند... هر بار هم که جذایتش کاهش می‌یابد و برای تماشاگر کسالت بار می‌شود، شخصیتی جدید وارد قصه می‌شود... اما جاذبه خاص اوشین در چیست؟ چگونه یک مجموعه تا سید قسمت ادامه می‌یابد؟ در حقیقت اوشین رازی ندارد. جذابیت او در سادگیش نهفته است. در مصومیت غلویافته، برای همین هم اوشین همه را جذب کرده و جوایب‌گوی کلیه تماشاگرانش هست. هر کس، دست کم یک مایه مورد علاقه یا آشنای خود را در آن پیدا می‌کند. همه چیز به همان سایه‌های آشنا باز می‌گردد. به دختری تنها در شهری بی‌رحم، دختری تنها و دور از خانواده، فداکاری فرزند، پدر طماع و بد، دختر فقیر و پسر ثروتمند، سیندرلای ژاپنی، مادر بلجنس، مباشر نوکر صفت، دوستان مهربان، رویارویی فقیر و غنی، نبرد فقر و ثروت... و یک زندگی که ویژگیهای همه زندگیها را دارد. کمتر کسی می‌تواند در برابر وسوسه این مایه‌های آشنا مقاومت کند... تلویزیون با تشویق مردم به خاموش کردن چراغهای اضافی، برای دیدن این سریال، که در واقع غلو کردن در ارزش آن است، تب اوشینیم را دامن می‌زند و این برای رسانه‌ای که خود را مدعی ابتذال زدایی می‌داند، غم‌انگیز است.

همان گونه که در نمونه دلایل مطرح شده، از سوی پاسخ دهندگان ملاحظه شد، با وجود آنکه سؤال ۴ و سؤال فرعی ۱۳ پرسشنامه به صورت باز طراحی شده و هیچ‌گونه القایی به پاسخ دهنده نشده بود، مشابهت‌های فرهنگی میان جامعه ایران و محتوای سریال بارها مطرح شده بود. برای اطمینان بیشتر از صحت تایید این فرضه می‌توان به بررسی پاسخهای سؤال شماره ۱۶ پرسشنامه پرداخت.

در آن سؤال، از نمونه مورد بررسی پرسیده شد که شرایط زندگی امروز ما در ایران تا چه حد مشابه شرایط زندگی در سریال سالهای دور از خانه است؟ تقریباً حدود ۷۲/۱ درصد پاسخ دهندگان،

د اقل معتقد بوده اند تا حدودی مشابهت وجود دارد. (۱/۳) درصد گفته اند کاملاً مشابه است. ۱۵/۱ درصد آن را متبیه دانسته، و ۵۲/۱ درصد گفته اند تا حدودی مشابه است. (۱۳) درصد پاسخ دهندگان شرایط امروز ایران را کاملاً متفاوت با اوضاع زندگی در سریال سالهای دور از خانه دانسته اند.

یکی دیگر از فرضیه های این تحقیق مشابهت معنیهای مطرح شده در سریال بویژه معنیهای مرتبط با بستگان مانند (فرزند، مادر، مادرشوهر، و...) معنیهای موجود در ذهن بینندگان ایرانی این سریال بود.

اگر به محتوای سریال سالهای دور از خانه بویژه مرحله کودکی و هنگام اقامت قهرمان داستان در خانواده مادرشوهر توجه کنیم و رنجهای نمایش داده شده را تجسم کنیم، پاسخهای به دست آمده نشانگر مشابهتهای زیادی میان فضای اجتماعی بویژه فرهنگ معنوی حاکم در روابط مادرشوهر و عروس در ایران و در واقع معنی مادرشوهر و عروس در ذهن بیننده ایران است. نکته جالب توجه آن است که پاسخ دهندگان، از میان مراحل نمایش داده شده از زندگی قهرمان این سریال، به مرحله نخست که نشانگر دوران بسیار سخت کودکی او بوده، توجه بیشتری داشته و آن مرحله را دیدنیتر و جالبتر و خاطره انگیزتر دانسته اند.

در مورد سؤال ۸ ملاحظه می شود که حدود ۶۱ درصد از مردان نمونه مورد بررسی در مقابل این سؤال که آیا دوست داشتند که همسریشان چون اوشین باشد، حد اقل گفته اند تقریباً بلی (۱۶/۵) درصد کاملاً بلی، ۱۹ درصد بلی، ۲۵/۳ تقریباً بلی) (۲۶/۱ درصد نیز پاسخ منفی داده اند) (۲۴ درصد اصلاً نه، ۱۲/۶ درصد نه) ۲ درصد به این سؤال پاسخ نداده اند.

به این ترتیب، می توان این نتیجه را گرفت که «اوشین» به عنوان همسر برای بیننده ایرانی این سریال یک الگوی مطلوب محسوب می شده و این مآشی از ویژگیهای معنی همسر در ذهن او ویژگیهای ارائه شده برای قهرمان این سریال است. جانب نتیجه این است که تقریباً می توان گفت که متفاوت معنی داری در سطح «بستگان بالا میان گروههای مختلف سواد بیاس از این نظر وجود ندارد.

در سؤال شماره ۷، از پاسخ دهندگان زن رسیده شده بود که آیا میل داشتند شخصیتی چون اوشین داشته باشند، حدود ۵۴/۲ درصد آنان حد

اقل پاسخ تقریباً بلی را داده اند (۵/۷ درصد کاملاً بلی، ۷/۶ درصد بلی، ۴۰/۹ درصد تقریباً بلی) از آن سو ۴۳/۸ درصد نیز پاسخ منفی داده اند (۲۶/۷ درصد اصلاً نه، ۱۷/۱ درصد نه) بررسی پاسخ گروههای مختلف سواد، نشان می دهد که تفاوت معنی داری میان زنان با درجه های تحصیلی مختلف وجود ندارد. در واقع شخصیت «اوشین» در ذهن بیننده مرد ایرانی جای افتاده تر و مطلوبتر از ذهن بیننده زن ایرانی بوده است. ولی با اطمینان می توان گفت که در این سریال، شخصیت اوشین بیش از سایر شخصیتها مورد توجه قرار گرفته است. (۲۲٪ انتخاب اول) پس از او شخصیت زن معنی به نام خانم یا شیروی بزرگ جلب توجه نموده که نماینده ای از یک صاحب کار و بزرگ سرمایه دار مهربان و دلنواز بوده است (۲۱/۱٪ انتخاب اول و ۱۸/۴٪ انتخاب دوم) به همین ترتیب، آقای تانا کورا یا پدر شوهر اوشین به صورت شخصیت مردی مدیر، آرام، دلنواز و مهربان سومین جای را از نظر بینندگان ایرانی این سریال داشته است (۱۳٪ انتخاب اول و ۱۵/۷٪ انتخاب دوم).

نمونه مورد بررسی در پاسخ این سؤال که چرا شخصیت خاصی برایشان جالب توجهتر بوده، صفتهایی را برای آن شخصیت بر شمرده اند. بخشی از صفتهای ذکر شده برای اوشین که ۳۲٪ انتخاب اولها را شامل می شد، عبارت بود از: مدیر، مقاوم، باتجربه، صبور، متکی به نفس، با اراده، پرکار، زورنگ، شجاع، زحمتکش، با استقامت، متحمل سختیها، فداکار، با محبت، وفادار به شوهر، زیبا (می بینیم صفتهای کاملاً متضای بانگوش نویسندگان مقالات مطبوعات بوده است).

صفتهای نسبت داده شده برای خانم یا شیروی بزرگ نیز عبارت بود از: مدیر، عادل، مهربان، عاقل، نوع دوست، فهمیده، منطقی، منصف، مودب، دارای قلبی مهربان، مقتدر، دارای ثبات شخصیت، دارای رفتاری مردانه، فردی کاملاً اجتماعی، آدمی مشابه یک معلم. صفتهای ذکر شده برای پدر شوهر اوشین نیز چنین بود: منطقی، منصف، مهربان، واقع بین و صفت شکن.

به این ترتیب می توان نتیجه گرفت که میان معنیهای مطرح شده در سریال، بویژه معنیهای مرتبط با بستگان و معنیهای جامعه ما شایسته های قابل توجهی وجود داشته است.

در طی انجام تحقیق حاضر، برخی نقطه نظرهای طرح شده حاکی از آن بود که تم دراماتیک این سریال، یکی از عوامل اصلی توجه

این
کنیم
زایش
بودند
و
جالب
است
گذاشت.
این

دو زهای زندگی

مردم بوده است. در حالی که مطالعه حاضر به چنین نتیجه ای دست نیافت. برای مثال از ۷ مرحله زندگی اوشین که تا اجرای این نظر سنجی به نمایش درآمده بود، مرحله ۴ نشانگر دوران نسبی خوش زندگی او بود و مرحله ۵ نمایانگر بیشترین شرایط ادببار در زندگی او محسوب می شد. در حالی که می بینیم ۲۱/۷ درصد نمونه مورد بررسی مرحله ۴ را دیدنیترین و جالبترین و خاطره انگیزه ترین مراحل ذکر کرده و ۱۰/۳ درصد مرحله ۵ را برگزیده اند. در پایان لازم است که تأثیر شرایط حاکم بر اثر جنگ تحمیلی را نیز در این بررسی مدنظر قرار داد.

در طول مدت نمایش بخش عمده‌ای از این سریال، سنگ لحظه‌های بحرانی را می‌گذرانند. بمباران قاطع سکونی، شنبک میثک به سوی شهرهای بزرگ ایران و برخی ننگ‌ها و اضطرارهای محسوس وجود در هر جامعه جنگی، بخشی از زندگی و زمره مردمی بود که شبه‌شبه‌ها به تماشای این سریال می‌پرداختند.

تحقیقات جامعه‌شناسی ارتباط جمعی انجام شده در غرب نشان می‌دهد که میان «دلواپسی زیاد و دلپره» و توجه به برنامه‌های دراماتیک تلویزیونی بستگی وجود دارد. در تحقیقات تازه‌تر، ریشه این دلواپسی و دلپره در جوامع غربی چنین توضیح داده شده که ساخت اجتماعی در تمدنهای جدید چنانست که تعداد کثیری از افراد از رفاه مادی قابل توجه محرومند و به هدفهایی که فعالیت‌های آنان جهت تحقق آنها به عمل می‌آید، دست می‌یابند. در چنین شرایطی، نظامی پدید می‌آید که آن، افراد مورد دیگری را در جریان فقدانها باز نگه‌دارد، به ارضای خود می‌پردازد. توجه به ستاره‌ها و بار از واقعیت با روی آوردن به برنامه‌های تخیلی هر چنین واقعیتی است... البته باید تاکید کرد عدم تعادل موجود، ریشه‌های عمیق و پیچیده دارد. زیرا ممکن است آنانی که مرفه‌تر از دیگرانند، دلالی دیگر، نظیر مسئولیتهای تازه، محیط طبیعی زندگی شهری و به طور کلی احتیاجهای آنها، به همان نسبت احساس احتیاج به فرار از این واقعیت را در قالب دیگران دیدن احساس کنند.

قالب بین‌المللی سریال سالهای دور از خانه»

در آخرین روزهای انتشار رسانه، اطلاع یافتیم، مقاله مشترکی از سوی دکتر حمید مولانا رئیس کنگه روابط بین‌الملل دانشگاه آمریکن گتن و مهدی محسین‌راد با عنوان «برنامه‌های یونی ژاپن: مطالعه‌ای درباره جریان بین‌المللی سات» برای طرح در کنفرانس جهانی «انجمن ملی تحقیق در ارتباطات» که اوایل شهریور در بوگس-لوی برگزار می‌شود در ۵۱ صفحه کرده‌اند. در این مقاله با قالب سریال یونی «اوشین» در سطح جهانی در دسترس شده و در ایران زور نگری انجام شده است. سریال در مجموع شامل ۲۹۷ اپیزود ۱۵ دقیقه‌ای بوده ایران ۱۶۸ اپیزود آن به نمایش درآمده است.

تلویزیونهای سانپائولو، مکزیکو، بلژیک، استرالیا، مالزی، تایلند، سنگاپور، هنگ کنگ و چین تمامی ۲۹۷ اپیزود را نمایش دادند. تلویزیون اندونزی ۱۱۴ اپیزود و تلویزیون بی‌لوس آنجلس، نیوسیدک، سان‌فرانسیسکو، هونولولو، تورنتو، وان‌کوور، ماکائو و لهستان نیز هر کدام ۱۴۸ اپیزود را به نمایش درآوردند.

این سریال در ژاپن، یکی از پر جاذبه‌ترین و عامه‌پسندترین برنامه‌های تلویزیونی بوده است (۶۵ درصد جامعه تلویزیونی ژاپن این سریال را تماشا می‌کردند) همان‌گونه که موفقترین برنامه صادراتی این کشور محسوب شده است. در مقاله یاد شده آمده است که درباره این سریال مقاله‌ها و بحث‌های کیفی بسیاری در سطح جهان مطرح شده، اما در این مورد مطالعه‌های کمی و میدانی انگشت شکاری انجام شده است. به جز تحقیق محسین‌راد در ایران می‌توان به تحقیق ماکیتاتسو Makita Tetsuo در ژاپن اشاره کرد که در سال ۱۹۸۳ با یک نمونه ۲۰۰۰ نفری از افراد ۲۰ سال به بالا انجام شد. بر اساس گزارش تئسو، ۴۰ درصد از نمونه مورد بررسی، اظهار داشته بودند که به هنگام تماشای این سریال، در مواقعی آنچنان تحت تأثیر قرار گرفته‌اند که می‌گریسته‌اند. ۲۹ درصد احساس می‌کرده‌اند که رابطه‌ای عمیق میان آنها و داستان سریال به وجود آمده است. در بلژیک محققان به نام دوبنز DeBens در ۱۹۸۹ در یک تحقیق میدانی در این زمینه نشان داد که چگونه این سریال بیش از سریالهای بلژیکی مورد توجه بینندگان آن کشور قرار گرفته است.

در بخش‌هایی این مقاله چنین نتیجه‌گیری شده که جریان بین‌المللی برنامه‌های تلویزیونی به عنوان بخشی از جریان بین‌المللی اطلاعات سرفصل تازه‌ای را در مورد این پدیده چند وجهی سیاسی، اقتصادی، و فرهنگی ایجاد کرده است. بویژه آنکه ژاپن وارد بازار جهانی صادرات سخت‌افزار و نرم افزار چنین برنامه‌هایی شده است. مهمترین رویداد در این زمینه آن است که برنامه‌های با محتوای شرقی با همه مفاهیم فرهنگی و اجتماعی راه خود را در کشورهای آسیایی باز کرده و حتی به کشورهای غربی نیز رسوخ کرده‌اند. در ایران موفقیت برنامه‌های تلویزیونی بویژه سریال اوشین از یک سو ناشی از اسلامی شدن فرهنگ عامه و بخصوص وسایل ارتباط جمعی و از سوی دیگر محتوای شرقی این برنامه است.

تدوین کنندگان مقاله از یاری پرفسور یوشیو

ایتر Youchi Ito از انستیتو تحقیقات ارتباطات در دانشگاه کیو Keio در توکیو، باشیکو موراماتسو Yasako Muramatsu از مرکز تحقیقات تلویزیون فرستنده تلویزیونی ان. اچ. کی در ژاپن، پرفسور کازوتوکوجیما Kazutokojima از انستیتوی مطالعات روزنامه‌نگاری و ارتباطات ژاپن، پرفسور کازوکاواتاکی Kazuo Kawatuke از دانشکده فرهنگ و ارتباطات توکیو، دکتر کاظم متمد تژاد از دانشگاه علامه طباطبایی و از جنبش اسپینی Ginger Switch کانید دکتر از دانشگاه واشنگتن و پرفسور نوریتسون تاکاچی Norisune Takagi رئیس مؤسسه مطالعات روزنامه‌نگاری و ارتباطات در دانشگاه توکیو ژاپن و دانشجوین دانشکده تبلیغ دانشگاه امام صادق و دانشکده روان‌شناسی دانشگاه علامه طباطبایی تشکر کرده‌اند ■

مقاله محکم و نماد و
است دستیار چینی، منقل
نای «اوشین» آرمیها مصداق
از «اوشین» با مشکلاتی
مشکلاتش بخورد
کن است در
محور

است
مقاله محکم و نماد و
است دستیار چینی، منقل
نای «اوشین» آرمیها مصداق
از «اوشین» با مشکلاتی
مشکلاتش بخورد
کن است در
محور

